

Trafiksäkerhetsarbete och trafikskador: Ett aktuellt multidisciplinärt kunskapsläge och framtidsutsikter om att förebygga skador hos vägtrafikanter

Trafiken och mobilitetsfrågorna i vårt moderna risksamhälle handlar om dynamiska fenomen. De handlar också om delaktighet och tillgänglighet. De båda begreppen kan sägas höra ihop med varandra och därmed förutsätta varandra. Detsamma råder inom forskarsamhället. Forskarna är delaktiga i kunskapsutvecklingen och gör sina resultat och rön tillgängliga för användarna. I detta temanummer om trafiksäkerhet och trafikmedicin tar sig detta i uttryck genom ett antal vetenskapliga artiklar som är författade av forskare inom trafiksäkerhetsområdet.

För några år sedan läste jag en bok skriven av en amerikansk kirurg, Ben Carson som beskrev förhållandena att lära sig att identifiera risker, välja och att sedan kunna lära sig att leva med acceptabla risker och risktagande. Hans bok "Take the Risk" (2008) beskriver människan i ett risksamhälle som även sociologen Ulrich Beck skrev om i sin bok "Risk Society: towards a new modernity" (1992). Ben Carson skriver: "People who become surgeons – particularly neurosurgeons – tend to be risk-takers. You don't go into a field that requires cracking people's heads open or operating on something as delicate as the spinal cord unless you are

comfortable with taking risks. Every day I make critical, split-second decisions that affect the longevity and the quality of other people's lives. Taking such risks gives me pause. It forces me to think about my own life and the risks I face. Those experiences enable me to move forward and avoid becoming paralyzed by fear. As a result, I probably do a lot of things that more cautious people would never attempt" (s.7)¹

Detta temanummer behandlar flera aspekter på hur trafiksäkerhetsarbetet kan utvecklas för att befrämja det skadeförebyggande arbetet mot trafikskador och ohälsa i vägtransportsystemet men också i vårt välfärdssamhälle. Flera av de trafikmedicinska artiklarna fokuserar på erfarenheter från forskning inom området med fokus på skadereducerande åtgärder. Tre artiklar fokuserar på olika aspekter av risker, ansvar, rattfylleri, alkohol, droger och medicinanvändning i samband med bilkörning. En artikel fokuserar på polisens interna trafiksäkerhetsarbete som problematiserar och synliggör behovet av utbildning för uttryckningsförrare. Tre artiklar fokuserar på barnperspektivet i temanumret. Ytterligare en artikel fokuserar på en uppföljning av

¹ s.7 i Carson, B. (2008). Take the Risk. Learning to Identify, Choose, and Live with Acceptable Risk. Grand Rapids, Michigan: Zondervan.

trafiksäkerhetsmålet utifrån regionala skadedata.

Allmänt kan sägas att den trafikmedicinska forskningen kan beskrivas utifrån ett multidisciplinärt perspektiv. Forskning inom skilda vetenskapliga discipliner samlas under en och samma vetenskapliga grundstruktur, den så kallade Haddonska matrisen som en gång i tiden utvecklades av William Haddon². Trafikmedicinsk forskning som utgår från de tre komponenterna människa, fordon och omgivning behandlar samtidigt en annan faktor – nämligen tiden. Händelser och aktiviteter som äger rum före en krasch uppstår, tiden för kraschögonblicket (krasch-fasen) respektive den så kallade post-krasch-fasen ger oss mer kunskap om hur föränderligt och sensitivt allt är även inom forskningsfältet. Kirurgen Ben Carson ställer fyra enkla frågor om hur risken kan identifieras och hanteras. Frågorna har hög relevans inom det trafikmedicinska området och är tänkvärda också utifrån de artiklar som presenteras i föreliggande temanummer. De fyra frågorna kan formuleras på följande vis:

- a) Vad är det bästa som kan inträffa om jag gör på följande vis?
- b) Vad är det värsta som kan inträffa om jag gör på följande vis?
- c) Vad är det bästa som kan inträffa om jag inte gör något?
- d) Vad är det värsta som kan inträffa om jag inte gör något?

Dessa s.k. riskfrågor kan läsaren reflektera över i samband med läsningen av artiklarna i föreliggande temanummer. Att skydda människors rätt till liv och hälsa är något som behandlas i en artikel av Jessica Nihlén Fahlquist och Kalle Grill i en filosofisk artikel om risker, ansvar och rattfylleri. Författarna säger sig vara försiktigt positiva till obligatoriska alkolås i alla bilar. Problematiken med alkoholrattfylleri uppmärksammas också i en annan artikel skriven av fyra forskare vid Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) i Linköping. De menar att kunskapen om drograttfylleri varit eftersatt och att rehabiliteringsarbetet med personer med missbruksproblem måste stärkas i framtiden och ingå i det nationella trafiksäkerhetsarbetet. I en annan artikel (med bidrag från forskare vid VTI i Linköping) uppmärksammas användandet av illegala droger och mediciner som förhöjda olycksrisker i vägtrafiken. Utbildningsfrågor och värdegrundsperspektiv fokuseras i en artikel som behandlar situationen för utryckningsförare (polisaspiranter) och den riskmedvetenhet som finns inom polisprofessionen. Samtidigt som förarutbildningen inte utvecklats är polisfordon inblandade i fordonskrascher med betydande skador och lidanden. Riskfaktorer återfinns inte enbart hos förare utan potentiella riskfaktorer är också möjliga att studera i efterförloppet d.v.s. vid studier av kvarstående psykiska och psykosociala problem hos barn och ungdomar som drabbats av kraschvåld och trafikskador. I en stu-

² se mer Haddon W Jr. Options for the prevention of motor vehicle crash injury. *Israel Journal of Medical Sciences* 1980a;16:45-68 och i Haddon W Jr. Advances in the epidemiology of injuries as a basis for public policy. *Public Health Reports* 1980b;95:411-425.

die av Eva Olofsson, Olle Bunketorp och Anna-Lena Andersson fokuseras barnskador i vägtrafiken. Författarnas slutsats är att såväl psykiska som psykosociala problem inte är relaterade till trafikskadornas svårighetsgrad samtidigt som riskerna inte uppmärksammas. Författarna ger i sin artikel ett konkret förslag på att riktlinjer för tidig identifikation och uppföljning av barn i riskzonen bör införas inom en snar framtid. I en annan artikel beskriver Astrid Värnild, Per Tillgren och Elsvig Eilert-Petersson ett exempel på hur det nationella trafiksäkerhetsmålet kan följas upp på regional nivå. Skadeutfall under perioden 1989-2009 jämförs och viktiga lärdomar dras från denna studie. I en studie genomförd vid Karolinska Institutet och Karolinska Universitetssjukhuset har en intressant studie av en kohort av 49 000 unga män i åldern 18-20 år följts. I studien konstateras att den totala dödligheten i skador har ett samband med olika sociala riskfaktorer. De dödliga skadornas konsekvenser och lidande för närstående uppmärksammas. Tidiga insatser från skola, socialtjänst och en riktad arbetsmarknadspolitik för ungdomar med särskilda behov föreslås av författarna som tänkbara strategier för att ge stöd. En avslutande psykologisk studie i temanumret beskriver vilken betydelse som sjukhusclowner har för barn och föräldrar i samband med sjukhusvistelse och vilken psykologisk betydelse som clownarbete har för barnen i samband med olika sjukdomstillstånd. Artikeln som är skriven av Lotta Linge vid Högskolan i Halmstad reser flera intressanta perspektiv på stöd för barn och föräldrar som drabbats och

omfattar ett barnperspektiv. Temanumret avslutas med en recension av en ny doktorsavhandling som har sin utgångspunkt i nollvisionens anda. En ny studie av ambulanstransporter och trafiksäkerhet har också presenterats i en nyutkommen rapport.

Jörgen Lundälv
Temaredaktör